

N. Fodor János

Interferenciális jelenségek és névromlások esetei a 18. század eleji személynév-történeti forrásanyagban¹

1. Az 1715-ben és 1720-ban készült első két országos összeírást jelenleg alapul vevő **Történeti magyar családnévátlasz** adatbázisa közel 350 ezer személy névadatát tartalmazza. A névanyaghoz kapcsolódó különböző szempontú vizsgálatok során tapasztalhatjuk azt, hogy főként az idegen eredetű nevek számos esetben romlott alakban vagy többféle változatban, illetőleg érezhetően nyelvi interferenciális sajátosságokat tükrözve kerültek be az összeírásba. Legjellemzőbbek azoknak az előfordulások, amelyeknél igazolhatóan ugyanaz a személy különböző névvel (névalakkal) szerepel a forrásokban. (Az adatbázis részletes jellemzésére l. N. Fodor – F. Lánicz 2011, N. Fodor 2014: 451–452).

Az alábbiakban megkíséreltem számba venni a névtorzulások és névvariánsok kialakulásának okait, azzal a céllal, hogy a Kárpát-medence különböző nyelvű névrendszereinek egymásra hatásával foglalkozó névkontaktológiai vizsgálatok számára néhány szempontot egyértelművé tegyek. Elengedhetetlen tehát annak tisztázása, hogy a variabilitást mutató névalakok példái közül melyeket lehet valóban a kontaktológiai elemzéshez figyelembe venni, és melyek azok, amelyek nem a természetes névhasználathoz kapcsolódnak, hanem külső tényezők (pl. összeíró személye) által befolyásolt írásbeli névalakok. Az alapvető kérdés tehát az, hogy történeti névanyagon hogyan lehet a valódi névhasználatot rekonstruálni, illetve milyen tényezők torzíthatják a nevek lejegyzését.

A határon túli magyarság névkontaktológiai kérdéseivel foglalkozó legutóbbi tanulmányok (pl. Lanstyák 2013, Bauko 2013) eredményei lehetőséget adnak arra, hogy a hivatalos névhasználat előtti időből származó névanyag elemzési szempontjait a szinkron vizsgálatok fényében határozzuk meg. Már most ki kell emelnünk a mai és a történeti anyag között húzódó alapvető különbséget, nevezetesen azt, hogy előbbi a hivatalos (tehát főként írásbeli) és szóbeli névhasználat vizsgálatát is lehetővé teszi, míg egy háromszáz évvel ezelőtti idősíkhöz kapcsolódó névanyag esetében csak az írott adatok állnak rendelkezésünkre, így nincs módunk ellenőrizni az élőnyelvi névhasználatot, arra csupán következtetni tudunk. Ezért is játszanak kiemelt szerepet az összeírások fentiekben említett párhuzamos névadatai. Utóbbi forráscsoport esetében viszont a vizsgálatot könnyebbé teszi, hogy hivatalos névhasználattal a tárgyalt korszakban nem kell

¹ A tanulmány az MTA Bolyai János Kutatási Ösztöndíja támogatásával készült. Ezzel a személynév-történeti témájú munkával kívánom köszönteni ünnepeltünket.

számolnunk, hiszen a törvények (rendeletek) által kötelezővé tett családnévhasználat, illetőleg a személyek hivatalos dokumentummal történő azonosítása is csak jóval később, a 19. század elején válik általános gyakorlattá (erre l. Farkas – Kozma 2009: 353–359).

2. A névadatok helyes értelmezéséhez mindenképp feltétlenül szükséges az összeírások keletkezési körülményeinek a feltárása. Köztudomású, hogy az országos összeírások célja az adózó népesség minél szélesebb körű, átfogó feljegyzése volt, melynek során természetesen nemzeti szempontból semmilyen különbségtétel nem fogalmazódott meg. A korabeli Magyarország legtöbb nemzetisége etnikumtól függetlenül a társadalmi állás szerint (ti. adóköteles személy volt-e az egyén) bekerülhetett az összeírásba. Ez azért is nagy jelentőségű számunkra, mert így egyrészt a magyartól eltérő névrendszerek tanulmányozására is lehetőség nyílik, másrészt a különböző etnikumok közötti (főképpen azonban a magyarpárú) névhasználati szokásokban jelentkező interferenciális jelenségek feltárásához is alapvető fontosságú forrásanyagot kaptunk. Ehhez azonban elengedhetetlen annak vizsgálata, hogy mit tükröz a fennmaradt adat: a ténylegesen használt név írott változatát vagy a lejegyző (nyelvi tudása) által torzított névalakot.²

Mindkét összeírás esetében törvény szabályozta a felmérés mikéntjét. Ennek lényege az volt, hogy a megyék szerinti összeírást csak olyan kiküldöttek (*deputatus conscriptorok*) végezheték, akik más megyéből érkeztek. Az országgyűlés azt is meghatározta, hogy az adott megyében melyik megye küldöttei végezzék a felmérést.³ Ennek a nevek lejegyzése szempontjából azért volt jelentősége, mert így gyakran előfordult, hogy olyanok érkeztek a kijelölt megyébe az ország távolabbi vidékéről, akik az összeírandó megye nem magyar nemzetiségű lakosainak nyelvét nem beszélték. Általában megyénként két küldött végezte a felmérést, de előfordult három, illetve négy összeíró is. Az összeírások készítői-

² Munkámban ez utóbbi problematika részletes bemutatására vállalkozom, a névrendszerek között természetes módon jelentkező kontaktushatások feltárása külön tanulmány tárgyát képezi.

³ Az alábbiakban felsorolom az 1715-ös összeírásban szereplő megyéket zárójelben feltüntetve a felmérésre kijelölt másik vármegyét: Abaúj (Liptó), Bereg (Veszprém), Borsod (Moson?), Gömör (Győr), Jászkun kerület (Komárom), Heves és Külső-Szolnok (Komárom), Sáros (Trencsén), Szepes (Pozsony?), Szabolcs (Fejér), Hajdú kerület (Fejér), Torna (Győr), Ung (Árva), Ugocsa (Veszprém), Zemplén (?), Árva (Zala), Bács (Máramaros), Bars (Abaúj), Hont és Kis-Hont (Szabolcs), Liptó (Sopron), Nógrád (Somogy), Nyitra (Ung), Pest-Pilis-Solt (Bereg), Pozsony megyei szabad királyi városok (Sáros), Pozsony (?), Esztergom (Borsod), Trencsén (Zemplén), Turóc (Vas), Zólyom (?), Bihar (Pest-Pilis-Solt), Békés (Tolna), Csanád (Baranya), Arad (Baranya), Csongrád (Baranya), Szatmár (?), Közép-Szolnok (Hont), Máramaros (Hont), Kraszna (Hont), Kővár vidéke (Hont), Zaránd (Esztergom), Fejér (Nógrád), Baranya (Ugocsa), Komárom (?), Győr (?), Moson (Zólyom), Zala (Bihar), Somogy (Heves), Sopron (Turóc), Tolna (Ugocsa), Veszprém (Szepes).

nek nevét a letisztított ívek nagyrészt tartalmazzák, hiszen a hitelesítéshez mindenképpen szükség volt a megyei küldöttek aláírására és pecsétjére. Az összeírók többnyire hivatali ügyintézésben jártas nemesek voltak, akik mint a magyar (köz)nemesség tagjai az esetek nagy részében magyar nyelvet ismerték és használták akkor is, ha történetesen nem magyar nemzetiségűek voltak.

3. Az 1715-ös összeírás esetében 78 kiküldöttet ismerünk név szerint, akik közül 55 visel magyar családnévet, 16 személynek szláv, négynek pedig német eredetű neve van (3 kérdéses). Ha az arányokat nézzük, akkor látható, hogy a küldöttek közel háromnegyede (70,51%) lehet magyar származású, viszonylag magas a szláv nevet viselők aránya is (20,51%), a potenciális német összeírók pedig 5,13%-ot tesznek ki. A szláv nevéek főként az északi, túlnyomóan szlovák többségű megyék küldöttei, mellettük akad néhány (véltetően) horvát és szlovén nemzetiségű vagy származású összeíró is a déli, délnyugati megyékből. Az összeírt megyék lakossága, valamint a *deputatus conscriptorok* valószínűsíthető nemzetisége között megfigyelhető az az összefüggés, hogy több esetben is szláv nevet viselő személyek szláv többségű megyében teljesítenek szolgálatot. Mivel ilyenkor a másik összeíró általában magyar nevű, a neveknek az írásbeliségben a nyelvismeret hiányából eredő „torzulásai” várhatóan kisebb mértékben jelentkeznek.

A megyei küldöttek között román nevű személyt viszont nem találunk. Ez nem jelenti magától értetődően a román nyelv ismeretének hiányát, de például a dunántúli vagy észak-magyarországi megyékből érkező biztosok esetében a román nyelvismeret alig valószínűsíthető. Ezért az írásbeli interferenciális sajátosságok feltárásához leginkább a román nevek szolgáltathatnak adalékokat, példáimat az érintett megyék anyagából veszem⁴. Az összeírásokban a következő román ajkú lakossággal is bíró közigazgatási egységek szerepelnek: Ugocsa, Szatmár, Máramaros, Kővárvidék, Közép-Szolnok, Kraszna, Bihar, Zaránd, Arad. Ugocsában veszprémi, Biharban Pest-Pilis-Solt megyei, Zarándban esztergomi, Arad vármegyében baranyai, Máramarosban, Kővárvidéken, Közép-Szolnok és Kraszna megyében pedig négy Hont vármegyei küldött végezte az összeírást.

4. Meg kell említenünk, hogy a „klasszikus” értelemben vett interferenciális jelenségek a kétnyelvűséget feltételezik. A magyarázat szerint a nyelvi interferencia jelenti egyrészt valamely nyelvnek vagy nyelvváltozatnak a befolyását, hatását a másokra, másrészt „valamely nyelvben vagy nyelvváltozatban nem az illető nyelvre jellemző [...] jelenségnek, szerkezetnek vagy elemnek” a használatát egy másik nyelvnek vagy nyelvváltozatnak a hatására (Kiss 1995: 202–3). Annak ellenére, hogy az alábbiakban felsorolt esetek nem tartoznak a kétnyelvű-

⁴ Itt jegyzem meg, hogy a névadatok pontos forráshelyének idézésétől nem csupán a helyhiány miatt tekintek el, hanem azért is, mert a Magyar Nemzeti Levéltár AdatbázisokOnline elektronikus oldalán az összeírások anyaga elérhető, így a hivatkozott adatok könnyen visszakereshetőek.

ség tárgykörébe, tulajdonképpen éppen a nyelvismeret hiányából adódó jelenségeket veszik számba, mégis értelmezhetőek egyfajta „negatív” interferenciaként.⁵

Fontos kiemelni azt is, hogy a vizsgált nevek az élőnyelvi nyelvhasználat szemből kizárólag vagy valószínűsíthetően csupán az írásbeliségben jelentek meg. A különbség a fogalom hagyományos értelmezéséhez képest abban is megmutatkozik, hogy esetünkben az **összeírók** lejegyzési sajátosságait veszem számba, – mint említettem – azzal a céllal, hogy az írott nyelvi interferenciák kiszűrésével következtetni lehessen a tényleges élőnyelvi nyelvhasználatra és az abban jelentkező, a **névviselethez és környezetéhez** kapcsolódó névkontaktusos jelenségekre.

A nyelvismerettel valamilyen mértékben együtt jár az anyanyelvtől eltérő névrendszer ismerete is, bár ez utóbbira való rálátás kétségtelenül megszereshető nyelvismeret nélkül is, de az átlátszó etimonú nevek pontos megértéséhez (dekódolásához) mindenképpen szükséges a másik nyelv ismerete. Az idegen nyelvi tudás hiánya főként akkor válik nyilvánvalóvá, amikor az összeíró a nem magyar nevet a saját (anya)nyelvi tudásához igazítva „értelmezi” vagy egyszerűen félrehallja, s ezáltal torzított alakban rögzíti írásban.

5. Az összeírók magyar nyelvűségét a személynévi utaláson kívül a helyesírás segítségével tudjuk megerősíteni. Azoknak a hangoknak, amelyek a latin ábécétől eltérnek (pl. a palatális mássalhangzók) betűkapcsolattal (*ny, ty, gy, ly*) történő jelölése magyar helyesírás ismeretére utal. Különösen is igaz ez a [j] hang esetére, amelyet csak a magyar helyesírás szerint jelölünk *g+y* mássalhangzó-kapcsolattal (a jelölés történetére l. Korompay 2003: 285–286). Hasonló érvelést szolgáltat az [sz] hangnak az *s+z* betűkapcsolattal történő jelölése is. A vizsgált korpuszban szereplő *Nyegro, Nyisztor, Telekany; Pintye, Mattyo; Gyurkucs, Gyurcsk, Abrogyán, Tógyer, Pangy; Mátyusz, Szerb, Vaszil* stb. nevek a kiküldöttek magyar nyelvi kompetenciáját jól jelzik. Itt kell megemlítenünk azt, hogy a románság évszázados cirill betűs írásgyakorlata miatt részükre a latin betűs helyesírási gyakorlatot ebben az időben hiába keressük, így ennek az összeírások névlejegyzési módjára gyakorolt eseteleges hatásával sem kell számolnunk. Az írásrendszer cseréje évtizedekkel később, az 1840-es években zajlott le a román görög katolikus egyházban, a görög keletiben pedig csak 1881-ben (Berecz 2009: 264).

Az alábbiakban elsőként azokat az eseteket veszem számba, amelyek az idegen névrendszer ismeretének a hiányából adódó lejegyzési sajátosságokat jelzik.

1) A legtöbb megye esetében az adófizetők nevét latinos **névsorrendben** (kn. + csn.) a keresztnév latinosított alakjaival rögzítették (pl. *Georgius Kovács*). A Hont megyei követek által összeírt megyékben magyar névsorrendet (csn. + kn.)

⁵ Kiss Jenő a lexikai interferencia (szóátvétel) kapcsán említi (1995: 203), hogy szavak úgy is átkerülhetnek egyik nyelvből a másikba, hogy az átvevők nem beszélik az átadók nyelvét (l. pl. *vigéc*).

találunk. A névrendszer ismeretének hiánya okozhatja az olyan eseteket, amikor a családnév–keresztnev sorrend mégis felborul. Az általánosan alkalmazott magyaros sorrend ellenére például a *Marianul Lupejeszk* nevet (Kővári kerület) latinos sorrenddel írják le (vö. még pl. 1715: *Moka Sziminik* ~ 1720: *Simon Moka* – Nyegrefalva, Szatmár m.).

2) A **nyelvismeret hiánya** a névalakok helyesírását és lejegyzését alapvetően befolyásolta létrehozva számos romlott, torzult névalakot, melyeknek az alábbi csoportjait különíthetjük el.

a) A név végződése a hiányos percepció okán lemaradt (pl. 1715: *Bu* ~ 1720: *Buk*⁶, *Porum* ~ *Porumb*; *Boj* ~ *Boje*, *Thodor Gavrilla* ~ *Gabriel Tódorán*; *Andrekan Petre* ~ *Petrus Andreka* stb.).

b) Fonetikai alapú tévesztések a név elején és belsejében is előfordultak (pl. 1715: *Kingye* ~ 1720: *Kinde*, *Kingie* ~ *Kingya*, *Semenik* ~ *Sziminik*; *Borza Vrac* ~ *Morcza Vrad*, *Zurat* ~ *Csurad* stb.). Bizonyos esetekben a helyesírás következetlenségével is számolnunk kell.⁷

c) A biztosok számos alkalommal a hangzás alapján „értelmesítették” az idegen nevet a saját anyanyelvüknek (a magyarnak) megfelelően (pl. 1715: *Gsurka* ~ 1720: *Gyurka*, *Blas* ~ *Balázs*, *Demiter* ~ *Demeter*, *Baráth Jónocz* ~ *Joannes Brád*, *Jakob Ursz* ~ *Jakab Urszul*, *Pop Juon* ~ *Pap János*, *Popa Ursz* ~ *Pap Urszuly*, *Sus Petrul* ~ *Szász Péter*, *Mihály Juon* ~ *Mihuly János*, *Matus Togier* ~ *Mátyus Togyer*, *Dema Flori* ~ *Deme Lőrincz*, *Dema Juon* ~ *Deme János*, *Rossa Gyurcsk* ~ *Rúzsza György*, *Bika Peter* ~ *Biga Péter*, *Nylas Igna* ~ *Nyilas Ignác*, *Drob* ~ *Darabos*, *Sulle* ~ *Süle*, *Mark* ~ *Marek*, *Toko* ~ *Tokaj*, *Kubullo György* ~ *Köböllő Gyurka* stb.). Ezek azok az esetek, amelyek a névetimon, valamint a névviselő etnikumának a meghatározását megnehezítik, egyben bizonytalanná teszik azokat a névmagyarázatok is, amelyeknél a párhuzamos adat nem hívható segítségül. A problémát legszemléletesebben a Zaránd megyei *Pop Juon* ~ *Pap János*, *Sus Petrul* ~ *Szász Péter*, *Rossa Gyurcsk* ~ *Rúzsza György* stb. névpárok jelzik: az első esetben a román családnév és román keresztnev egyértelműen román névviselőre utal, míg a másik névalak magyarra, azonban tudjuk, hogy ugyanarról a személyről van szó, tehát az egyik magyarázat kizárható (l. még Bélay 1943: 117). Ezen ismeret hiányában a neveket különbözőképpen minősítenénk. (A névanalízis módszerét alkalmazva ezért korábban nem csupán a családnevet vettük figyelembe a névviselő etnikumának a meghatározásakor, hanem a keresztneveket is, bár a fenti eset némelyikében ez sem lenne mérvadó – erre l. N. Fodor 2013: 523–526). Az további vizsgálatot igényel, hogy elképzelhető-e egy vegyes lakosságú településen a két névrendszer névformáinak párhuzamos használata.)

⁶ A továbbiakban a tilde előtti névalak az 1715-ös, a tilde utáni pedig az 1720-as összeírásból származó adatot jelöli.

⁷ Például valószínű, hogy a *Semenik* név s grafémája is [sz] hangértékű.

d) A nyelv- és névrendszer ismeretének hiányából adódó hibák közül kiemelkednek azok az előfordulások, amelyekben a lejegyző a keresztnév és családnév elkülönítését nem érzékeli: egy **összevont alakban** ötvözi a kéttagú nevet. 1715-ben a Zaránd megyei Székesaranyág nevű településen említett *Pavellan* látszólag egytagú név, az 1720-as névalak alapján (*Pavel János*) azonban egyértelműen a *Pavel Jan (Joan)* kéttagú nevet rejti. Hasonló történt a *Paskucsul* név esetében is. 1720-ban *Páskul Urszul* név szerepel a forrásban ugyanannál a településnél, tehát feltehetően ezt értette félre a lejegyző (l. még *Tokourcz < Toko Ursz, Paskuczil <? Pask(u) Urszul, Nyetepasko <? Nyete Paszku, Manation <? Manat Juon*).

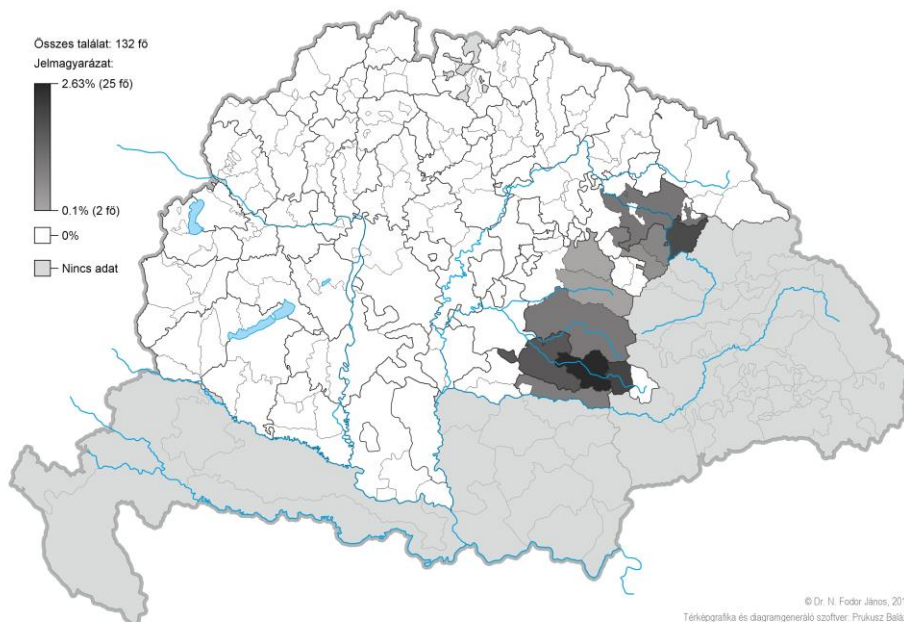
e) Szintén a nyelv- és a névrendszer ismeretének a korlátozott voltára utalhat a **keresztnevek eredeti névalakban történő rögzítése a latin helyett**. Az 1715-ös összeírók sok esetben valószínűsíthetően nem ismerték a görögkeleti keresztnevek latin alakjait, azaz nem tudták a megfelelő latin név alapján azonosítani a nevet, ezért eredeti román alakjukban jegyezték fel azokat. Számos esetben találhatunk a névkorpuszban olyan adatokat, amelyek ugyanannak a keresztnévnek a vélhetően ténylegesen használt, élőnyelvi becézett alakjai (pl. lat. *Petrus (Péter)*: r. *Pintye, Petrul*; lat. *Johannes (János)*: r. *Juon, Jovan, Jánk, Jankul*; lat. *Georgius (György)*: r. *Gyürcs, Gyurka, Gyurkucs, Gyurcsk*; lat. *Andreas (András)*: r. *Andrika, Andrics*; lat. *Theodorus (Tódor, Tivadar)*: *Todor, Togyer~Togier, Tiodor, Todir, Toda, Tódorán* stb. Az 1720-as összeírók ezzel szemben általában megkeresték a latin változatot (pl. *Lupe → Volfgangus; Griga, Giriga → Gregorius, Vaszalie → Ladislaus, Gavriła → Gabriel*). (További román és szláv (ruszin) keresztnévalakok felsorolására l. még Bélay 1943: 118.)

6. A fentiekben főként a nyelvismeret hiányából adódó névtorzulásokat és egyéb lejegyzési sajátosságokat tekintettük át. Az alábbiakban azt kívánom néhány példa alapján igazolni, hogy bizonyos esetekben az összeírók ugyan rendelkeznek megfelelő nyelvi kompetenciával ahhoz, hogy az idegen neveket azonosítsák, viszont ez az etnikai szempontból semleges latinizálás mellett néhány esetben „tudatos névmagyarosítást” jelent, amely a fentiekhez hasonlóan nem tükrözi az élőnyelvi névhasználatot. Az ilyen típusú neveket három csoportba sorolhatjuk.

a) Már a fenti példák között is felbukkantak olyan adatok, amelyeknél a **román keresztnevek magyar alakban** történő lejegyzését láthattuk (pl. *Juon ~ János, Petrul ~ Péter, Gyurcsk ~ György* stb.). Főként az 1720-as összeírókra jellemző, hogy azonosítani tudják a nyugati egyházi hagyományban is meglévő, keleti rítusú románok által használt keresztneveket. Ezeket a latin mellett több esetben magyarul tüntetik fel az összeírásban, amely mindenképpen tudatos névfordításra, alkalmi névmagyarosításra utal. A fentiekben bemutatott hangzás alapján történő névazonosítások (pl. *Demiter ~ Demeter*) nem feltételezik az idegen nyelv- és névrendszer ismeretét, csupán a hasonló hangzás hívja elő a magyar névalakot, a most tárgyalt esetben viszont már joggal gondolhatunk a

tudatos névalakításra.

A nyugati névadási hagyományban ismeretlen keresztnevek (pl. *Ursus* 'medve') azonban érthető módon ritkán jelennek meg magyarul. Az etnikumspecifikus *Ursus* keresztnév 1715-ben *Ursz*, *Urs*, *Urszuly*, *Ursuly*, *Ursully*, *Urszul*, *Ursul*, *Urssul*, *Ursuj*, 1720-ban *Ursz*, *Urs*, *Urszuly*, *Urszul*, *Ursul* alakban fordul elő.⁸ A keresztnévnek a magyar fordítású alakja egy alkalommal bukkan fel (1715: *Medve Forgás* [o: *Horgás*] ~ 1720: *Ursulus Horgas* – Nyegrefalva, Szatmár m.). (Az *Ursus* név és alakváltozatainak földrajzi helyzetét az 1. ábra mutatja.)

1. ábra: Az *Ursus* keresztnév földrajzi kiterjedése és gyakorisága 1715-ben (TMCSA 1715)

b) Szintén a nyelv- és névrendszer ismeretére utalnak a **helynévi eredetű román családnevek** magyarosításai. A román *-an* (~ *-ean*) képzős nevek magyar megfelelői főként – de nem kizárólagosan – azokban az esetekben jelennek meg, amikor a román családnév helynévi eleme magyar helynévből származik

⁸ A név latin megfelelője, az *Ursus* (34 adat) mellett 1720-ban Közép-Szolnok megyében *Ursinus* (15 adat), Szatmárban és Kővárvidéken pedig *Ursulus* alak (31 adat) szerepel, ami a latin névalak meghatározásának bizonytalanságát is jól jelzi. Megemlítendő, hogy 1715-ben mindössze 5 esetben találunk latin *Ursus* alakot, a további előfordulások a román keresztnévváltozatokat mutatják.

(pl. Zaránd megyében *Erdellan Juon* ~ *Erdélyi János*, *Argillan Gabrilla* ~ *Erdéli Gavrilla*, [Moldovan >] 1720: *Móldvai Tógyer*, *Móldvai János*; *Bogdan Moldovan* ~ *Moldvai Bogdány*; Ugocsa megyében *Mathias Tarpány* ~ *Matheus (!) Tarpai*). Az 1720-as conscriptio összeírói ismerik a román képző funkcióját és azonosítani tudják a megfelelő magyar formánssal. Az 1715-ös összeírásban viszont a névadatok magyarosítására csupán egy szórványos példát találtam (*Petrus Rogozi* [< *Rogoz hn.*, Máramaros m.] ~ *Petrus Rogosány*).

A román helyesírási reform latinista nyelvészmenyhez kapcsolódó, ún. etimologikus helyesírás alapján a 19. században a hímnemű, mássalhangzóra végződő főnevek végére csak az írásbeliségben létező *-u* került (Berecz 2009: 264). Ekkor született meg a képző *-eanu* alakja is (pl. *Moldov(e)an* > *Moldov(e)anu*).⁹ Érdekes névföldrajzi adalék, hogy a *Moldoveanu* név a mai román telefonkönyv adatai szerint főként Erdélyen kívüli, egykori regáti területeken, a *Moldovanu* alak Moldva északi részén jellemző, míg a *Moldovan* Erdélyben, főként a Mezőség területén található (Lipan 2012). Hasonló megoszlást láthatunk, nemcsak az *-(e)an(u)* képzős nevek (pl. *Muntean(u)*, *Oltean(u)* stb.), hanem a latinizáló *-u*-ra végződő más (közszoji eredetű) nevek (pl. *Păcurar* ~ *Păcuraru* 'juhász') esetében is: az *-u* nélküli alakok egy egykori magyarországi területeken, az *-u*-ra végződők a Kárpátokon kívül általánosak. E mögött meghatározó okként vélhetően a korábbi magyar (fél)hivatalos névlejegyzési sajátosságok továbbélő hagyományát jelölhetjük meg, amelybe a most tárgyalt összeírások gyakorlata is szervesen beletartozik. (A magyar hangjelölés román családnevekben kimutatható hagyományára l. még Berecz 2009: 265).

c) A fenti helynévi típushoz szorosan kapcsolódnak a közszoji eredetű **családnevek fordításának** esetei. Az összeíró a számára szemantikailag transzparens román családnevet lefordítja, magyarosítja (pl. *Albus Tamás* ~ *Fehér Tamás*, *Albus Jovan* ~ *Fehér Jancsi* (!) – Székudvar, Zaránd m., *Pekora Juon* ~ *Juhász János* [< rom. *păcurar* 'juhász', mai névalak: *Păcurar(u)*], *Popa Ursz* ~ *Pap Urszuly* – Gyulavarsánd, Zaránd m.). Az ilyen jellegű névfordítások igazolása csupán alapos vizsgálat után lehetséges, ugyanakkor ezek a példák nagyfokú óvatosságra intenek a névelemzések terén.

7. Meg kell jegyeznünk, hogy a bemutatott névrögzítési gyakorlat mögött olyan ideológiai háttér nem húzódott (történeti okokból sem húzódhatott), amely a modern nemzeti tudat kialakulását követő, 19 és 20. századi történelemből jól ismert névfordításokat motiválta (l. pl. az államnyelvi keresztnévforma kötelező anyakönyvezési gyakorlatát). Itt nagy valószínűséggel egyrészt a túlnyomóan magyar nemzetiségű vagy magyarul is tudó összeírók egyéni szerepéről, esetleg a magyar nyelvnek a latin mellett feltehető presztízséről, félhivatalos szerepéről lehet csupán szó, és nem pedig valamiféle tudatos névmagyarosítási programról,

⁹ Megemlítendő, hogy *-ean* képzős neveket nem találunk a 18. század eleji összeírásokban, csupán *-an* formánssal szerkesztett családneveket.

amellyel az etnikai hovatartozás arányait kívánták volna a magyarság javára befolyásolni a névalakok megváltoztatása, magyarosítása révén. Ezt az is mutatja, hogy az összeírások teljes névanyagát tekintve nem számottevő az ide sorolható esetek száma.

Irodalom

- Bauko János 2013. Kontaktusjelenségek a szlovákiai magyarok személynévhasználatában. In: Vörös Ferenc szerk. *A nyelvöldrajztól a névföldrajzig IV. A nyelvi kölcsönhatások és a személynevek*. Savaria University Press, Szombathely. 69–78.
- Bélay Vilmos 1943. *Máramaros vármegye társadalma és nemzetiségei*. Budapest.
- Berecz Ágoston 2009. A családnév románsága a dualizmus kori erdélyi, illetve a magyarországi román nemzeti elit énképében. In: Farkas–Kozma szerk. 263–72.
- Farkas Tamás–Kozma István szerk. 2009. *A családnév-változtatások történeti időben, térben, társadalomban*. Gondolat Kiadó–Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest.
- N. Fodor János – F. Láncz Éva 2011. A Történeti magyar családnév-atlasz előmunkálatairól. *Névtani Értesítő* 33: 175–190.
- N. Fodor János 2013. Geolinguistic research of historical personal names found in Carpathian Basin. In: Oliviu Felecan szerk., *Proceedings of the Second International Conference on Onomastics "Name and Naming":: Onomastics in Contemporary Public Space*. Cluj-Napoca, Editura Mega, 2013. 518–527.
- N. Fodor 2014. Névföldrajz és etimológia: Mutatvány a Történeti magyar családnév-atlasz lexikális térképlapjaiból. *Magyar Nyelvőr* 138: 451–460.
- Kiss Jenő 1995. *Társadalom és nyelvhasználat*. Tankönyvkiadó, Budapest.
- Korompay Klára 2003. Helyesírás-történet. (Ómagyar kor.) In: Kiss Jenő–Pusztai Ferenc szerk. *Magyar nyelvtörténet*. Osiris Kiadó, Budapest. 281–300.
- Lanstyák István 2013. Kontaktushatás a tulajdonnevekben. In: Vörös Ferenc szerk. *A nyelvöldrajztól a névföldrajzig IV. A nyelvi kölcsönhatások és a személynevek*. Savaria University Press, Szombathely. 43–68.
- Lipan, Florin 2012. *Romanian names*. . (Letöltés: 2015. március 28.)